

REMEI ARNAUS MORRAL

Un intercanvi de dons, un intercanvi de cultura i de civilització*

Del que parlaré està en relació al procés de recerca que estem portant un grup d'investigadores del Centre de Recerca de Dones Duoda de la Universitat de Barcelona i del Parc Científic de Barcelona. Algunes també som professores de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, i d'altres són professionals i professores de diferents àmbits educatius.

Participo en una recerca que porta per títol "Dones immigrants: mediadores de relacions en el seu procés d'implicació personal i social", com es recull en el fulletó tan encertat i bonic de la convocatòria de la IV trobada de la Política de les Dones que celebrem avui.

Les investigadores teníem clar que desitjàvem aprofundir en les relacions que establim amb dones de diferents cultures amb qui entrem en relació, perquè les tenim a casa ajudant-nos en la neteja, perquè les trobem d'alumnes en els cursos de formació bàsica d'adults, perquè són companyes en els cursos de doctorat, perquè són les nostres veïnes, perquè són les mares amb qui coincidim a l'escola, perquè les trobem de mediadores en els àmbits de la salut, de l'escola, de la comunitat...

* Text presentat a la IV Jornada de la Política de les dones "Mestresses de l'art de la civilització", celebrada a Reus el 24 de febrer de 2007.

Volíem entrar en relació i diàleg perquè no ens crèiem els discursos dominants que surten en general als mitjans de comunicació o reportatges “sobre” la immigració, així en general i en abstracte, sense tocar i parlar de l'experiència concreta de nenes i nens, dones i homes immigrants amb la seva singularitat, trajectòria de vida i amb seva pròpia esperança... Sentim que més enllà dels discursos abstractes de la integració i de l'exclusió de la immigració en bloc, hi ha un altre camí que ens aporta nou coneixement i que possibilita transformar-nos i comprendre alguna cosa més d'elles, de les dones i de les relacions que teixeixen que no sabíem i alguna cosa més del que som nosaltres. Tant la idea de l'exclusió com la idea de la integració parteixen del mateix punt: de la impossibilitat d'una relació que aportí ambdues parts alguna cosa nova.

La confiança en la relació viva obre la paraula i permet explorar el sentit de la relació vinculada a l'experiència. Quan entrem en relació hi ha la possibilitat de viure-la des del reconeixement i de l'escolta atenta que ens porta a deixar-nos tocar per l'altra dona amb el que aporta: el seu sentit de la vida, de les relacions, del que la commou, del que li preocupa, del que pateix per haver deixat el seu país d'origen, del que li suposa conèixer una altra manera de fer, dels seus sabers en la criança, etc.

Tant jo com les altres investigadores desitjàvem fer una recerca per conèixer molt més d'aprop el que senten i viuen aquestes dones, reconeixent d'entrada que són portadores de molta vida, de molta cultura. Reconeixent també que com a semblants, essent dones unes i altres, compartim el do de donar la vida i sostenir-la cada una a la seva manera i en la complexitat del seu context i vida. Per això, tal com queda recollit també en el primer informe elaborat de la recerca, deiem que: “No es tracta d'investigar uns sabers que volem convertir en quelcom separat de l'experiència, en quelcom aliè a les relacions en què es produeixen, sinó més aviat de la certesa que en les relacions entre dones, elles van trobant (amb semblances també amb nosaltres) unes maneres de fer, d'estar i de conviure que les converteix en palanques, en motors vius d'implicació d'elles i de les persones estimades que les han acompanyat al nostre país. Seria més aviat un propòsit d'anomenar aquests sabers, de treure'ls a la llum i explicar-los per tal de fer

possible que el sentit que ens dóna a unes i a altres pugui ser compartit, més enllà de les relacions concretes i singulars però partint d'aquestes, anomenant la seva potencialitat civilitzadora i el seu origen en relació. És així com ens sembla que podem fer coincidir les paraules amb el sentit de l'experiència per evitar objectivar-la, per evitar que allò que es diu ja no estigui arrelat a cap criatura humana... fins a perdre de vista les dones i a molts homes també en la seva complexitat i en el seu sentir la vida.

Pensem que les dones immigrants van construint esforçadament dia a dia un mapa de ruta familiar i social en l'entramat procés de la seva implicació amb la nova comunitat en què desitgen o necessiten viure i amb les diferents institucions amb les quals es troben. Què fan? Com ho fan? Per quins moments passen? Per què ho fan? Què d'elles mateixes i de les seves maneres de fer posen en joc? Què podem aprendre de tot això? ¿Què és el que ells i elles viuen, quins són els seus desitjos i necessitats, les seves angoixes, les seves alegries en el llarg camí que recorren fins a trobar el seu lloc o no a la nova cultura?

I alhora totes aquestes preguntes tenen a veure amb les preguntes que ens susciten a nosaltres investigadores que entrem en relació amb elles i aquesta mateixa relació ens ajuda, com deia, a transformar-nos. Us explicaré l'exemple viu, viscut per a mi mateixa, quan he entrat en relació amb una dona immigrant de Bangladesh, Mafaré. Visc en un poble petit que no té més de 1.000 habitants de la província de Barcelona. Quan vam acordar jo i la meua parella que necessitàvem una dona-assistent a casa per ajudar-nos en la neteja de la casa, vaig preguntar a la botiguera que més relació teníem perquè ens recomanés una dona de confiança i em va dir que ens proposava la que li netejava la seva casa. Em va dir: "N'estic contenta, perquè és una dona prou oberta i amb el que li hem ensenyat jo i una altra veïna fa la neteja ben feta i així l'anem ajudant perquè aviat pugui tenir la possibilitat de tenir els papers en regla. Pot treballar mentre dues veïnes també s'ocupen de les seves filles i el seu fill". Fins aquí semblava una cosa aparentment corrent i comú. Quantes famílies de Catalunya que treballen la dona i l'home a fora de casa, tenen un suport en la seva quotidianitat familiar en la neteja, en la cura dels fills i filles, etc.

Dic que és un fet corrent i comú, però el fet d'estar implicada en una recerca, en aquesta recerca i en relació amb les meves companyes, vaig començar a escriure un diari de la relació meva amb ella per anar posant consciència i paraules al que anava succeint. Escrivia reflexions, preguntes, dubtes, descobertes de sentit a voltes... Una de les primeres reflexions que vaig escriure al diari era el sentit que tenia per mi la neteja de la casa i el que significava que una altra dona entrés a fer-ne una part. En preguntar-me això vaig començar adonar-me del que volia i ho vaig escriure així al diari:

“...ens aniria bé un cop de mà per netejar la casa, després d’haver-ho meditat molt, perquè el que no vull és que ens desentenguem de la neteja. Penso que fer la neteja del que embrutem forma part de l’ordre de les coses que hem d’assumir. Fa temps que hi dono voltes a tot això: en veig la necessitat perquè treballem bastantes hores i anem amunt i avall, però alhora sento que la neteja d’allò que s’embruta posa ordre a les nostres vides, no només per sentir el plaer o millor dit, benestar que provoca sentir que tens la casa neta; sinó que ordena moltes més coses, també la neteja interna –del sentit gran d’aquesta neteja interna me n’ha fet adonar, especialment, les converses amb la Núria Beitia- i també les trobades de la recerca. Endreçar, netejar, també crec que cultiva l’educació de l’alteritat, és un fer i estar no només per una o per un sinó també pels altres amb qui es viu. Per això és un acte i un gest civilitzador. La neteja o el que fas a una casa perquè estigui bé és per a gaudir-ne tots els que hi vivim. A mi també m’agrada fer-ho per a això, i m’agrada quan els altres ho fan també per a això. Per tant, li ho vaig proposar d’aquesta manera a la meva parella, que busquéssim alguna dona per fer unes tres hores a la setmana, “donar un cop de mà”, però no treure’ns la responsabilitat de tenir la casa endreçada i neta a nosaltres”.

El que vaig descobrir pel fet de plantejar-m’ho és que la neteja i l’endreça de la casa, de la roba, com també el cuinar, el tenir cura dels altres per fer més habitable la nostra vida i els nostres espais i alhora sentir més benestar relacional no són gestos gens instrumentals, sinó que en cada un d’aquests gestos hi ha molta política.

Us deia abans que donar la vida és un do, i si l'acollim com a do podem reconèixer que sense la mediació de l'amor no hi ha ni vida ni relació. Per tant, és un do també saber-la sostenir, saber-la estimar amb bellesa, saber-ne tenir cura... Saber tenir cura de la vida significa que sabem tenir cura de la relació, que t'importa el que necessita l'altre –sigui criatura, sigui dona, sigui home, àvia, avi...-. Aquest sentir amb mi l'altre, aquest tenir present l'altre amb mi, és un saber que com a do regalem les dones, majoritàriament. És un saber, una disponibilitat, que ja el nostre cos senyala... Això no vol dir que de cap manera aquesta disponibilitat hagi d'ésser un pes, un llastre, una condemna... El que és un llastre, un pes i una condemna és la instrumentalització que ha fet el patriarcat del cos de les dones amb tota la transmissió cultural i simbòlica que no ha reconegut com a do el que aportem les dones. Per això, hi ha tant de dolor acumulat en els cossos femenins, i també alhora molta llibertat i amor per donar i per rebre vida.

Com expressa Marina Terragni¹ la relació que s'estableix entre assistenta i senyora de la casa és més que una relació laboral de drets i deures; en ella hi ha molta política. I diu: “precisament perquè l'amor, el vincle, i el tenir cura són la matèria viva amb què es tracta i amb el que s'intercanvia”. La Núria Pérez de Lara, investigadora principal de la recerca, parlant del simbòlic, del sentit, de les tasques domèstiques deia: “El desplaçament que provoca la mirada sobre les tasques domèstiques des de l'ordre simbòlic de la mare, des de l'amor, el benestar, l'alteritat (no des del repartiment de tasques, des de la justícia, des dels rols i estereotips...que són les maneres més habituals de mirar-ho i tòpics dels plantejaments de la igualtat dels que resulta difícil sortir...) omple d'un nou sentit la relació amb l'altra i ens ajuda a veure-ho com un do més enllà de l'intercanvi econòmic...”.²

Quan dic que hi ha molta política en el crear i re-crear la vida, vull dir exactament això... que entenc per política tots aquells gestos i accions que estan orientats per la mediació de l'amor, no per la instrumentalització o el poder de la relació... Luisa Muraro³ definia la política d'una manera que m'agrada: “és l'art de conciliar convivència amb llibertat”. I aquesta convivència, és a dir, viure tenint en compte l'altre-a en mi, només és possible quan el sentit del que fem està mediat per l'amor, l'amor cap a mi, i l'amor

cap a l'altre, acollint també quan sentim o rebem des-amor i ens fa entrar en conflicte. Els conflictes els provoca el des-amor i la instrumentalització de l'altre... Per tant el conflicte és una bona oportunitat per tornar a pensar-nos els nostres gestos i l'orientació de les nostres accions, o pensar-nos com orientem la relació amb allò negatiu que ve de fora cap a cada una de nosaltres.

Les dones, abans i ara, sabem que resguardem un do preciós, un do que en el final del patriarcat, podem fer-lo jugar amb llibertat de si, o fer-lo jugar com una peça més del mercantilisme i de l'intercanvi econòmic –per exemple quan algunes dones al voltant dels 30 anys expressen que no volen ser mares per por de perdre les seves condicions laborals. Aquest fet és paradigmàtic perquè per una banda avorta al desig possible de maternitat que les pot visitar –una dona es planteja almenys una vegada si vol ser mare o no-, i d'altra banda, amb el seu no estan senyalant amb el dit com el do de la maternitat simbòlicament no es celebra sinó que es problematitza, però en amagat, el seu sentit real.

El que desitjo és saber connectar-me amb allò que sóc, que em sosté, que estimo; connectar-me amb l'agraïment que sento pel fet que la meua mare en companyia del meu pare m'hagués regalat la vida, m'hagués cuidat, m'hagués ensenyat la major part dels valors que m'acompanyen, m'hagués estimat, m'hagués reconegut. També li reconec que s'hagués equivocat a vegades, i que no sempre hagués sabut escoltar-me adequadament. El que tinc és molt, i essent mare m'adono que el do de la vida només el podem reconèixer amb gratitud i sobretot portant amb nosaltres tot aquest amor disponible que tenim per portar-lo al món, allà on siguem, allà on estem, estimant el que fem, amb dedicació i cura: essent mestres, artistes, professores, professors, metges, arquitectes, escombriaires, lampistes, botigueres, infermeres, perruquers... La mediació de l'amor ens fa reconèixer, si ens obrim a l'evidència que el do de la vida és perquè fem circular la mediació de l'amor a tot arreu on anem dones i homes.

És la mediació de l'amor portat a la recerca, el que m'ha fet transformar la manera de mirar el que aporta una dona immigrant quan entra a casa per

ajudar-nos en la neteja i en la cura de la casa. Reconèixer-ho com un intercanvi de dons canvia la relació entre ella i jo –o els qui viuen a la cas–. Ella se sent reconeguda i jo també...

La fidelitat al sentit lliure de ser dona en el món la veig en relació a la fidelitat a l'amor i reconèixer-ho. Estimar, estimar-se essent dona i essent home per fer fructificar la vida seguint l'origen i l'amor a la relació que és el que ens sosté de veritat.

notes:

1. En el seu text: "Asistenta y señora de la casa: ahí hay mucha política". Revista *DUODA. Revista d'Estudis Feministes*, 29 (2005).

2. IV informe de recerca. Dones immigrants: mediadores de relacions en el seu procés personal i social.

3. Citat en el llibre de Gemma del Olmo Campillo, *Lo divino en el lenguaje. El pensamiento de Diotima en el XXI*, Madrid: horas y HORAS, 2006.

Fecha de recepción del artículo: 2 de mayo de 2009. Fecha de aceptación: 12 de junio de 2009.

Paraules clau: Dones immigrants – Intercanvi de dones –Mediació – Amor –

Key words: Immigrant women – Exchange of talents – Mediation – Love –